

”שא עיניך וראה”

”עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ אשר נתתי לבני ישראל, וראיתה אותה...”
(במדבר, כ”ז, יב).

”עלה ראש הפסגה, ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה, וראה בעיניך...”
(דברים, ג’, כז).

”עלה אל הר העברים הזה הר נבו אשר בארץ מואב אשר על פני ירחו, וראה את
ארץ כנען...”

(דברים, ל”ב, מט).

”ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו, ראש הפסגה, אשר על פני ירחו, ויראהו ה’ את
כל הארץ, את הגלעד עד דן. ואת כל נפתלי ואת ארץ אפרים ומנשה, ואת כל ארץ
יהודה, עד הים האחרון. ואת הנגב, ואת הככר בקעת ירחו עיר התמרים עד צ’ערי”
(דברים, ל”ד, א-ג).

משה עולה אל הר נבו צופה ומסתכל סביבו ורואה את חלקי הארץ השונים. ודאי
שראייה זו - כך לימדונו חז”ל - ראייה רוחנית היא. הקב”ה מראה לו את העתיד לקרות
בכל אזור בארץ: ”מלמד שהראהו ארץ ישראל מיושבת על שלותה, וחזר והראהו מציקין
המציקין לה” (ספרי, ועיין רש”י במקום בפירוט).

ראייה זו של משה יש בה סגולה כדי שתהיה נוחה לבניו להיכבש². כדרשת חכמים
ביחס להליכתו של אברהם אבינו ”כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו” (בבא בתרא, ק, ע”א)
וכדרשת רבי יצחק ביחס לשכיבתו של יעקב ”מלמד שקיפלה הקב”ה לכל ארץ ישראל
והניחה תחת יעקב אבינו שתהא נוחה ליכבש לבניו” (חולין, צא, ע”ב).

מעבר לצפייה הרוחנית יש אף ראייה גשמית בעיני בשר, כדברי האלשיך הק’: ”נוסף
על מה שתשא עיניך השמים בעיני שכלך - ראייה רוחנית, גם ”וראה’ אגבה ראייה בעיניך,
הם עיני בשרך...”³.

¹ יש שמחלקים בין משמעות הארץ שנאמר ”הארץ אשר אני נתן” לבין ”אשר נתתי”. ”צפנת פענח”
לרוגוצובי מציע, שכשנאמר ”אשר אני נתן” הכוונה לארץ י’ עממים. וכשנאמר ”אשר נתתי” הכוונה
לארץ ז’ עממים.

”משך חכמה” (לדברים, ל”ב, מט) מציע, שכשנאמר ”אשר אני נתן” הכוונה לגבולות עולי בבל, וכשנאמר
”אשר נתתי” הכוונה לגבולות עולי מצרים ואכ”מ.

² ”משך חכמה” (לדברים, ל”ב, מט): ”היה בכוח ראות עיניו - לגרום שתהא הארץ לפני בני ישראל”.

³ ”תורת משה” לאלשיך הק’ לדברים, ל”ד; ועיין עוד ב”משך חכמה” לדברים, ל”ב, מט.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

ייתכן וקיימת הקבלה בין שתי הראיות האלה. אותם חלקי ארץ שמשה רואה בראייתו הגשמית יהיו נוחים לבניו לכבוש, ויהושע זוכה לכבוש רק את שמשה רואה⁴. כידוע יהושע כבש את כל הארץ, מלבד שני אזורים: ארץ פלשתים והלבנון כנאמר ביהושע: "זאת הארץ הנשארת [א] כל גלילות הפלשתים וכל הגשורי, מן השיחור אשר על פני מצרים ועד גבול עקרון צפונה לכנעני תחשב, חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים, מתימן⁵ כל ארץ הכנעני ומערה אשר לצידנים עד אפקה עד גבול האמרי. [ב] והארץ הגבלי וכל הלבנון מזרח השמש מבעל גד תחת הר חרמון עד לבוא חמת, כל ישבי ההר מן הלבנון עד משרפת מים וכל צידנים" (יהושע, י"ג, ב-ו). וכן בספר שופטים: "וינח ה' את הגוים האלה לבלתי הורישם מהר, ולא נתנם ביד יהושע. ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות במ את ישראל... [א] חמשת סרני פלשתים [ב] וכל הכנעני והצידני והחוי יושב הר הלבנון, מהר בעל חרמון עד לבוא חמת (ב', כג - ג', ג). אם נתבונן על שטח הצפייה של משה רבנו מהר נבו מבחינה גאוגרפית, נראה כי אמנם שני האזורים היותר מרוחקים הם ארץ פלשתים והלבנון. ההקבלה בין ראיית משה לכיבוש יהושע עולה גם מדברי ה' אל משה: "עלה ראש הפסגה, ושא עיניך, ימה וצפנה ותימנה ומזרחה, וראה בעיניך, כי לא תעבר את הירדן הזה. וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו, כי הוא יעבר לפני העם הזה, והוא ינחיל אותם את הארץ אשר תראה" (דברים, ג', כז)

שטח זה, המכונה "גבולות כיבוש יהושע" או "גבולות עולי מצרים" מוגדר על-ידי חז"ל כשטח הראייה של משה: "אמר רב יהודה אמר שמואל: כל שהראהו הקב"ה למשה - חייב במעשר"⁶.

⁴ או להפך: משה רואה רק את שעתיד יהושע לכבוש.
⁵ ראה בפירוש "דעת מקרא" ובמפרשים המוזכרים בו דיון בשאלה אם המלה "מתימן" היא סוף המשפט הקודם או תחילת המשפט הבא.
⁶ בבא בתרא, נו, ע"א. ועיין שם בתוס' ד"ה "חייב", שהכוונה לגבולות עולי מצרים.